

O smyslu života

Rudolf Steiner

PRVNÍ PŘEDNÁŠKA

Kodaň, 23. května 1912

Otázka po smyslu bytí. Vznik a zánik v přírodě a v životě člověka. Hebrejská legenda o stvoření člověka. Buddhova nauka o utrpení. Země jako tělo duchovních bytostí a souvislost člověka s jeho pozemským okolím. Orientální světové názory stavějí na individualitě putující mnoha inkarnacemi, na Bodhisatvech, západní kultura staví na osobnosti. Připojení individuálního k osobnímu duchovní vědou. Eliáš, Jan Křtitel a Raffael: v nich žije tatáž individualita jako zvěstovatel Kristova impulsu. Raffaelovy malby. Vliv jeho brzy zemřelého otce na jeho umělecký vývoj. Znovuvtělení Raffaelovo v Novalisovi.

V obou těchto večerních úvahách bych k vám chtěl promluvit z hlediska okultního bádání o otázce, lidmi často a naléhavě kladené: Co je smyslem života? Chceme-li se na obou těchto večerech ve svých úvahách přiblížit tomu, co o smyslu života může být řečeno, budeme si muset dnes vytvořit nejprve jakýsi druh základny, jakýsi druh základu, na kterém postavíme budovu z poznání, která, i když jen stručně a skicovitě, nám přece jen může dát odpověď na položenou otázku.

Když člověk nechá kolem sebe procházet to, co ho obklopuje a co může pozorovat především svým smyslovým poznáním ve svém obyčejném životě, a když pak také pohlédne na vlastní život, tak se při tom vlastně nestane více, než že se objeví nanejvýš nějaký dotaz, těžká, skličující záhada. Člověk kolem sebe vidí vznikat a zanikat bytosti vnější přírody. Může pozorovat každý rok, jak mu na jaře Země, podnícená silami Slunce a Kosmu, daruje rostlinné bytosti, které se tu zelenají a raší, a po celé léto přinášejí plody. K podzimu vidí člověk dále, jak tyto bytosti opět zanikají. Některé sice vytrvají po celá léta, někdy dokonce opravdu dlouhé roky, jako například naše dlouhověké stromy, avšak i o nich člověk ví, že nakonec přece zahynou, zmizí, rozpadnou se v to, co ve velké přírodě tvoří neživou říši, i když ho někdy svou délkou života přežijí. A také ví, že až do těch největších skutečností přírodního dění vládne všude vznik a zánik, a že dokonce pevniny, které dnes tvoří půdu, na níž se odehrává kulturní vývoj, v určitou dobu zde ještě nebyly. Vyvstaly teprve v průběhu doby a víme jistě, že se opět rozpadnou v trosky.

Tak kolem sebe vidíme vznikání a zanikání. Toto vznikání a zanikání můžete sledovat v rostlinné i nerostné říši, a právě tak i v říši zvířecí. Jaký je smysl toho všeho? Kolem nás neustále něco vzniká a zaniká. Co je smyslem tohoto vznikání a zanikání? Pohlédneme-li do svého vlastního lidského života a na to, jak jsme prožívali uplynulá léta a desetiletí, uvidíme i ve svém vlastním životě vznikání a zanikání. Rozpomeňme se na raný věk mládí - zmizel a zůstal v nás jen jako vzpomínka. To, co tu zůstalo, je v podstatě jen podnět ke skličující životní otázce. Ptáme se, když jsme udělali to či ono: Co se z toho stalo, co se změnilo tím, že jsme udělali to nebo ono? Přitom je nejdůležitější, že jsme se tím sami dostali o kousíček dál, že jsme se stali chytřejšími. Ponejvíce se však mají věci tak, že víme teprve potom, když jsme něco udělali, jak to mělo být uděláno. Teprve pak víme, že všechno by bylo mohlo být uděláno mnohem lépe, když už to

napravit nemůžeme. Skutečně tedy zahrnujeme do svého života všechny chyby, které děláme. Ale právě svými chybami, svými omyly však právě shromáždíme své nejdalekosáhlejší zkušenosti. Naskytá se nám otázka a zdá se, jakoby to, co můžeme pochopit smysly a rozumem, nemohlo na ni dát žádnou odpověď. My lidé jsme dnes ve stavu, že to, co je kolem nás, klade skličující otázku, totiž otázku: Co je smyslem veškerého bytí? a zvláště otázku: Proč jsme my lidé do tohoto bytí tak postaveni? Tedy především pro nás lidi tu tato otázka stojí.

Mimořádně zajímavá starověká hebrejská legenda nám vypráví, že tehdy existovalo vědomí, že tuto tísnivou otázku o smyslu života a zvláště o smyslu člověka, kterou jsme tu nadhodili, si vlastně nekladou jen lidé, ale i úplně jiné bytosti. Tato legenda je mimořádně poučná a zní takto: Když se Elohim chtěli pustit do tvoření člověka k obrazu a podobenství svému, tu se tázali jejich tak zvaní služební andělé, tedy určití duchové nižšího druhu než jsou sami Elohim, Jahveho neboli Jehovy: Proč mají být lidé stvořeni k obrazu a podobenství božím? Tu Jahve shromáždil, vypráví dále legenda, zvířata a rostliny, které už rostly v době, kdy ještě člověk ve své pozemské postavě neexistoval, a pak shromáždil i anděly, tak zvané služebné anděly, to znamená ty, kteří bezprostředně u Jahveho konali službu. Ukázal jim zvířata i rostliny a tázal se jich, jak se tyto rostliny a tato zvířata jmenují, jaká mají jména. Andělé neznali jména zvířat ani jména rostlin. A tehdy byl stvořen člověk takový, jaký byl před pádem do hříchu. A opět shromáždil Jahve neboli Jehova anděly, zvířata a rostliny a zeptal se před anděly člověka, jak se jmenují zvířata, která nechal přecházet v řadách před pohledem člověka, a hle, člověk uměl odpovědět: Toto zvíře má toto jméno, tato rostlina ono. A pak se zeptal Jehova člověka, jaké je vlastně jeho vlastní jméno? Tu řekl člověk: Já se musím vlastně jmenovat Adam. - Adam souvisí s adámá a znamená: z hlíny země, zemská bytost - tak je nutno přeložit Adam. - A jak se mám jmenovat já sám? Ptal se pak Jehova člověka. Ty se máš jmenovat Adónai, ty jsi pánem všech bytostí stvořených na Zemi, odpověděl člověk a andělé mohli tak tušit, jaký smysl je spojen s lidským bytím na Zemi. Náboženská tradice a náboženské výrazy zobrazují často velmi jednoduše nejdůležitější životní záhady, ale pro nás je to přesto obtížné, a to proto, že se musíme nejdříve za jejich jednoduchost dostat, abychom pochopili, co za tím vězí. Poda- ři-li se nám to, pak se nám odhalí velká tajemství, pak se nám odhalí hluboké vědění. Tak tomu je i u této legendy, kterou chceme mít na mysli po celou dobu, neboť obě přednášky nám dají jakýsi druh odpovědi na otázky, které nám v této legendě vyvstávají.

Vy víte, že určitý náboženský proud položil otázku po hodnotě a smyslu bytí v grandiózní formě ústy svého vlastního zakladatele. Znáte všichni sdělení o Buddhovi, která vyprávějí, že když poprvé vyšel z paláce, v němž se narodil, a uviděl životní události, o nichž dosud ve svém paláci, kde ve své současné inkarnaci žil, neměl ani tušení, byl životem hluboce otřesen a usoudil, že život je utrpení - což, jak víme, se rozděluje do čtyř článků: zrození je utrpení, nemoc je utrpení, stáří je utrpení, smrt je utrpení, a k čemuž se ještě přidává: Být spojen s těmi, které nemáme rádi, je utrpení, být odloučen od těch, které máme rádi, je utrpení, nemoci dosáhnout toho, oč usilujeme, je utrpení. - Také víme, že smysl života uvnitř tohoto náboženského společenství vychází z toho, že si uvědomíme: Život, utrpení dostane smysl jen tím, že je přemůžeme, že se dostaneme nad sebe.

V podstatě vzato všechna různá náboženská vyznání, všechny filosofie a světonázory jsou jen pokusem zodpovědět otázku po smyslu života. My však k té otázce nepřistoupíme filosoficko-abstraktním způsobem, ale prozatím si zobrazíme něco ze životních jevů, životních skutečností jakousi okultní formou. Pokusíme se poněkud hlouběji zahledět do těchto skutečností, abychom

viděli, zda hlubší okultní pozorování života poskytne něco k zodpovězení otázky o smyslu života. Vrátime se opět tam, kde jsme mluvili o ročním vznikání a zanikání ve smyslové přírodě, o životě, vzniku a zániku ve světě rostlin. Člověk vidí na jaře rašit rostliny. Co tu ze země raší a pučí, probouzí jeho radost, probouzí jeho potěšení. Uvědomuje si, že celé jeho bytí souvisí se světem rostlin, neboť bez nich by zde nemohl být. Tak cítí, jak všechno to, co s blízcím se létem vzhází ze země, souvisí s jeho vlastním životem. Cítí pak také, že to, co k němu určitým způsobem patří, na podzim opět hyne.

Je nabíledni, že člověk to, co tu vidí vznikat a zanikat, srovnává se svým vlastním životem. Pro vnější čistě smyslové a rozumové pozorování je nasnadě srovnávat jarní rašení rostlin ze země s ranním probuzením člověka, a uvadání a zanikání rostlinného světa na podzim s usínáním večer. Ale takové srovnání je úplně vnější. Nechává nepovšimnuty vlastní události, do nichž můžeme pronikat elementárními pravdami okultismu. Co se děje, když večer usneme? Víme, že v posteli zanecháme své fyzické a éterické tělo. Svým astrálním tělem a svým já ze svého fyzického a éterického těla vycházíme. Jsme pak se svým astrálním tělem a svým já v noci, od usnutí až k probuzení v duchovém světě. Z duchového světa čerpáme síly, které potřebujeme. Avšak nejen naše astrální tělo a naše já, ale i naše fyzické a éterické tělo během nočního spánku, kdy obvykle obě leží v posteli, oddělena od astrálního těla a já, prodělávají určité obnovení, určitý druh regenerace.

Když pohlédneme jasnovidně od já a astrálního těla na éterické a fyzické tělo, uvidíme, že to, co bylo zničeno naším životem ve dne, co se vyjadřuje únavou - jakousi destrukcí - se v noci obnovuje. Celý vědomý život ve dne, když jej zachycujeme v jeho souvislosti s lidským vědomím a v jeho vztahu k fyzickému a éterickému tělu, je ve skutečnosti pro fyzické a éterické tělo určitým druhem ničivého procesu. Vždycky tím něco porušujeme, a skutečnost, že jsme něco porušili, vyjadřuje se v únavě. To, co bylo porušeno, je potom v noci obnoveno.

Když se teď podíváme na to, co se děje, když jsme se svým astrálním tělem a já pozvedli z éterického a fyzického těla, vypadá to, jako bychom za sebou zanechali zpustošené pole. Avšak v okamžiku, když jsme z fyzického a éterického těla venku, začíná se tělo pozvolna zotavovat - jakoby síly, které náleží fyzickému a éterickému tělu, začaly kvést a rašit, jakoby se celá vegetace na zpustošené půdě vzpamatovávala. Čím dále to pokračuje do noci, čím déle spánek trvá, tím více to v éterickém těle raší a pučí. Čím více se blíží ráno, čím více vcházíme svým astrálním tělem opět do fyzického a éterického těla, tím více začíná opět pro fyzické a éterické tělo jakési uvadání, jakési usychání.

Zkrátka, když já a astrální tělo večer při usínání shlížejí z duchového světa na fyzické a éterické tělo, pak vidí tentýž jev, který vidíme venku ve velkém světě, když rostliny na jaře raší a pučí. Proto, když vnitřně srovnáváme své usínání a začátek spánku v noci s jarem v přírodě, pak musíme dobu probouzení, dobu opětného vžívání se já a astrálního těla do fyzického a éterického těla, srovnávat s tím, co je venku v přírodě podzim. Porovnáváme-li to takto, pak to porovnáváme správně, ne však obráceně. Obráceně by to bylo srovnáváno způsobem vnějším. V nás samotných odpovídá jaro usnutí a podzim probuzení.

A co když okultní pozorovatel, ten, kdo se opravdu může dívat do duchového světa, zaměří pohled na vnější přírodu - co se s ní děje v průběhu roku? Co vyplyne pro takový okultní pohled, to nás poučuje, že nesmíme srovnávat vnějším způsobem, ale vnitřně. Co nám ukazuje okultní

pozorování, to nás poučuje, že právě tak, jako je s fyzickým a éterickým tělem člověka spojeno astrální tělo a já, je se Zemí spojeno to, co nazýváme duchovnem Země. Země je současně i tělo, daleko rozsáhlé tělo. Když ji pozorujeme jen vzhledem k její hmotné tělesnosti, je to, jako bychom pozorovali člověka jen vzhledem k jeho fyzickému tělu. Zemí pozorujeme v úplnosti, když ji pokládáme za tělo duchových bytostí, stejně jako u člověka pokládáme ducha za náležitího k tělu. Je tu však přece jen rozdíl. Člověk má jednotnou bytost, která ovládá jeho fyzické a éterické tělo. Jednotné duševní duchovno odpovídá tomu, co je u člověka fyzické a éterické tělo. Avšak tělu Země odpovídá množství duchů. Co je tedy u člověka jednotou s ohledem na duchovní duševno, je u Země mnohostí. Tento rozdíl je nejpatrnější.

Přijmeme-li tento rozdíl, pak to vše ostatní je v určitém ohledu podobné. Pro okultní pohled se to jeví na jaře tak, že stejnou měrou, jak rostliny vzházejí ze země, jak raší zeleň, ze Země odcházejí duchové, které označujeme jako duchy Země. Jenže je to přitom tak, že neodcházejí úplně jako u člověka, ale určitým způsobem se v Zemi přemisťují, vycházejí na druhé straně Země. Je-li na jedné polokouli léto, je na druhé zima. A zevně se to děje tak, že to, co je duševně duchovní, přemístí se, když je na severní polokouli léto, ze severní polokoule na jižní. To nemění nic na tom, že okultní pohled vidí, že pro člověka, který na nějaké části Země prožívá jaro, duchové Země odcházejí. Vidí, jak se pozvedávají a vycházejí do širého vesmíru. Nevidí je přecházet, ale odcházet, stejně tak jako vidí odcházet já s astrálním tělem, když člověk usne. A stejně tak vidí jasnovidec odcházet duchy Země od toho, s čím byli spojeni. V zimě, když byla Země přikryta ledem a sněhem, tu byly síly Země právě ve spojení se Zemí. Na podzim je tomu obráceně. Tu okultní pohled vidí, jak se duchové Země blíží, vidí, jak se se Zemí opět spojují. A pro Zemí pak opravdu nastává něco podobného jako u člověka - určitý druh sebevědomí. Během léta neví duchová část Země nic o tom, co se kolem ní ve vesmíru děje. Ale v zimě duch Země ví, co se kolem něho ve vesmíru děje, tak jako člověk, když se probudí, ví a zří to, co se kolem něho děje. Analogie zde platí dokonale, jen se musí postavit obráceně, než to dělá vnější vědomí. Chceme-li však celou věc pozorovat v naprosté úplnosti, nemůžeme jen tak říci: Když na jaře rostliny raší a pučí, duchové Země odcházejí. Neboť s rašícími a pučícími rostlinami vycházejí ve skutečnosti jakoby ze základů Země, jakoby z hlubin Země, jakoby z nitra Země ještě jiní, mocnější duchové. Proto měly staré mytologie pravdu, když rozlišovaly mezi horními a dolními bohy. Když tedy člověk mluvil o bozích, kteří na jaře odcházejí a na podzim opět přicházejí, mluvil o horních bozích. Mocnější, starší bohy Řekové počítali k chthónickým (v Zemi žijícím a působícím) bohům. Ti v létě, kdy všechno pučí a raší, vystupují a opět se ponořují, když se během zimy vlastní zemští duchové spojují s tělem Země.

To jsou skutečnosti. Jen bych chtěl k tomu ještě poznamenat, že každá určitá myšlenka, která je vzata z přírodního a okultního bádání, má nesmírný význam pro lidský život. Tímto bádáním se ukazuje - pozorujeme-li jednotlivého člověka - že máme před sebou vlastně věrný obraz samotné velké zemské bytosti. A co vidíme, když zaměříme pohled na rostliny, které začínají rašit a pučet? Tu vidíme přesně to, co dělá člověk, když žije v sobě ve spánku. Viděli jsme přesně, že jedno odpovídá plně druhému. V jakém vztahu jsou rostliny k lidskému tělu, co znamenají pro život člověka, to se pozná jen tehdy, máme-li přehled o takovéto souvislosti. Je totiž pravdivá skutečnost, že při přesném pohledu je vidět, jak při usnutí člověka v jeho fyzickém a éterickém

těle všechno vypučí a vyraší, jak tu začíná žít celá vegetace. Vidíme, že je člověk vlastně stromem nebo zahradou, v níž rostou rostliny.

Kdo to sleduje okultním pohledem, vidí, jak pučení a rašení v nitru člověka odpovídá tomu, co pučí a raší venku v přírodě. A tak si můžete představit, co se může stát, až se jednou v budoucnosti duchovní věda, která se dnes z větší části pokládá za bláznovství, bude aplikovat na život, až ponese plody. Vezměme například člověka, jemuž chybí to nebo ono ve vnějších skutečnostech života. Pozorujme ho, když usne, a všimněme si, které druhy rostlin se neobjeví, když jeho fyzické a éterické tělo začnou vyvíjet svou vegetaci. Vidíme-li, že někde na Zemi chybí celé druhy rostlin, pak víme, že tu s bytostí Země něco není úplně v pořádku. Stejně je tomu tak i se setrváváním určitých rostlin ve fyzickém a éterickém těle člověka. Aby se u člověka napravila chyba, je jen zapotřebí vyhledat na Zemi rostliny, které v dotyčném člověku chybí, a jejich šťávy použít odpovídajícím způsobem buď ve formě dietní potravy nebo jako léčiva - takže podle jejich vnitřních sil nalezneme vztah léku a nemoci. Na tomto můžeme vidět, jak duchovní věda zasahuje do bezprostředního života. Jsme však teprve na začátku.

Tím jsem vám v příměru podal jakousi přirozenou myšlenku o souvislosti člověka a jeho celé bytosti s okolím, v němž svou bytostí vězí.

Všimněme si toho nyní na duchovním poli. Tu bych rád hned upozornil na jednu mimořádně důležitou věc. Když totiž z hlediska okultismu přehlédneme vývoj lidstva, abychom vyřešili smysl bytí, nedává náš duchovědný světonázor přednost žádnému světovému názoru nebo vyznání před jiným světonázorem či vyznáním. Již často v rámci našeho okultního proudu bylo poukázáno na to, co pozemské lidstvo vyvinulo a prožilo potom, co velká atlantská katastrofa postihla Zemi. Jako první velkou poatlantskou kulturu jsme prožili prastarou svátou indickou kulturu. I zde, na tomto místě, jsme už o této prastaré svaté indické kultuře mluvili a zdůraznil jsem, že to byla tak vysoká kultura, že to, co ještě o tom existuje ve Védách nebo písemných podáních, která se k nám dostala, je pouze dozvukem. Prastarou nauku, která vznikla v té době, lze spatřit jen v kronice Ákáša. Můžeme jen vzhlízet k výši kultury, která od té doby nebyla překonána.

Pozdější epochy měly úplně jinou úlohu. Víme také, že od těch dob došlo k poklesu. Víme však také, že nastane opět vzestup a že, jak jsme už poznamenali, duchovní věda je tu pro to, aby tento vzestup připravila. Víme, že v sedmém poatlantském kulturním období nastane jakési obnovení prastaré sva ic indické kultury. Je to tedy tak, že nedáváme přednost žádné mu náboženskému názoru ani žádnému vyznání. Měří se jim všem stejnou měrou, všechny jsou charakterizovány, všude se hledá pravdivé jádro.

Záleží však na tom, abychom se zaměřili na podstatné. Nesmíme se nechat pomýlit při uvažování o podstatě každého jednotlivého náboženského vyznání. Když ke světonázorům přistoupíme takto, pak najdeme základní rozdíl. Najdeme světonázory, které jsou spíše orientalizovány, a takové, které více pronikly kulturu Západu. Když si ujasníme zejména toto, pak získáme něco, co nám zjedná jasno o smyslu bytí. Shledáme, že už staří národové měli něco, co my si teď teprve musíme s námahou opět vydobývat, totiž nauku o návratu života. Orientalizující směry to měly jako něco, co vzešlo z nejhlubších základů života. Také si můžeme všimnout, jak tyto orientalizující směry z tohoto hlediska utvářejí svůj celý život, zahledíte-li se na vztah orientálních lidí k jejich bódhisattvům a jejich bud- dhům. Když si všimnete, jak orientálci mnohem méně záleží na tom, zda vybere jako vládnoucí moc vývoje lidstva jedinou postavu s tím nebo oním jménem, tak hned uvidíte, oč více mu záleží na sledování individuality procházející různými životy.

Orientalisté říkají, že je tolik a tolik bódhisattvů, vysokých bytostí, kteří vyšli z lidské úrovně, ale postupně se vyvinuli na výši, kterou můžeme popsat takto: Jedna bytost prošla mnoha inkarnacemi a stala se pak bódhisattvou, jako to učinil Gautama, syn krále Sudhodany. Byl bódhisattvou a stal se buddhou. Jméno buddha se však dává mnohým za to, že prošli mnoha vtěleními, stali se bódhisattvy a pak vystoupili k nejbližší vyšší hodnosti, k hodnosti buddhy. Jméno buddha je všeobecné jméno, které udává lidskou hodnost a nelze o něm přemýšlet, aniž popatříme na duchovní duševno, jež prochází mnoha inkarnacemi. V tomto ohledu, tj. že zaměřuje pohled hlavně na individualitu, která prochází různými osobnostmi, a méně na jednotlivé osobnosti, souhlasí plně brahmanismus s budhismem. Neboť vyjde nastejno, když budhista řekne: Bódhisattva je určen k tomu, aby vystoupil k nejvyšší lidské hodnosti, k níž vystoupit lze, a proto musí projít mnoha inkarnacemi - nejvyšší pak vidíme v buddhovi; nebo když bráhmaň řekne: Bódhisattvové jsou ve skutečnosti vysoce vyvinuté bytosti a vystoupí pak k buddhovi, ale vyšli od avatarů, vyšších duchovních individualit. Tu vidíte, že pozorování duchovna, které prochází mnoha inkarnacemi, je něco, co je vlastní těmto oběma orientálním názorům.

Vezměme však teď Západ a podívejme se, co velkého a mocného bylo tady. Abychom v tomto ohledu pohlédli trochu hlouběji, musíme se podívat na starý hebrejský světový názor, musíme zaměřit pohled na osobní prvek. Mluvíme-li o Platónovi, Sokratovi, Michelangelovi, o Karlu Velikém nebo někom jiném, mluvíme vždy o jedné osobnosti, stavíme před lidi uzavřený život osobnosti s tím, čím se tato osobnost pro lidstvo stala. V západní kultuře nezaměřujeme svůj pohled na život, který prošel od osoby k osobě; právě úkolem západní kultury bylo totiž to, aby po určitou dobu zaměřovala pohled na jednotlivý život. Mluvíme-li v Orientu o buddhovi, pak se ví, že označení buddha je hodnost, která náleží mnoha osobnostem. Když naproti tomu vyslovíme jméno Platón, víme, že byl jen jednou jedinečnou osobností. Taková byla výchova na Západě. Především měla být ctěna a ceněna osobnost.

A nyní naše doba - jak se má postavit k této celé řadě skutečností? Lidstvo bylo nějaký čas vychováváno kulturou Západu se zaměřením na osobnost. Nyní musela být k osobnosti připojena individualita. Teď jsme tedy v situaci, kdy si opět dobýváme individualitu, ale zesílenou měrou, posílenou tím, že se vzala v úvahu osobnost.

Ukážeme si to na konkrétním případě. V tomto směru nám poslouží starý hebrejský světový názor, který předcházel západnímu. Soustředíme se na mohutnou osobnost, kterou byla osobnost proroka *Eliáše*. Budeme ho charakterizovat především jako osobnost. Na Západě se ani nejeví přílišná snaha, že by se dalo o něm uvažovat jinak. Nepřihlížíme-li ke všem jednotlivostem a pojmem-li osobnost v celku, vidíme, že Eliáš byl v průběhu světového vývoje něčím velmi významným. Byl jakoby předchůdcem Kristova impulsu.

Pohlédneme-li zpětně do doby Mojžíšovy, vidíme, že tehdy je národu něco zvěstováno, vidíme, že člověku je zvěstován Bůh v člověku: Já, Bůh, který tu byl, který tu je, a který tu bude. Musí být chápán v já, ale tehdy je chápán starohebrejsky - tak, jaká byla duše národa. Eliáš jde dále. Avšak skrze něj se ještě neujasní, že já žije v jednotlivé lidské individualitě, jako nejvyšší božskost, nedovedl to ještě svého času národu objasnit více, než to mohl tehdejší svět přijmout. Proto vidíme, jakoby se tu ve vývoji udělal skok. Zatímco Mojžíšově kultuře starých Hebrejců bylo jasné, že v já je to nejvyšší - a toto já bylo v době Mojžíšově vyjádřeno v duši národa - u Eliáše se již poukazuje na jednotlivou duši. Ale i zde bylo zapotřebí impulsu, a proto je tu opět

předchůdce, kterého známe jako osobnost *Jana Křtitele*. To, že označujeme Jana Křtitele jako předchůdce, má velký význam. Co nám toto slovo vyjadřuje? Velkou okultní skutečnost. Poukazuje na to, že kdysi lidé, lidé pravěku, měli staré jasnozření, takže mohli nahlížet do duchového světa, do božské působnosti; pak se však přibližovali stále více materiálnímu světu. Pohled do duchového světa se uzavřel. Na to poukazuje Jan Křtitel slovy: Změňte smýšlení! Nedívejte se už na to, čeho můžete dosáhnout ve fyzickém světě, ale buďte pozorní, teď přichází nový impuls! (tím míní Kristův impuls), proto vám říkám, že musíte hledat duchový svět uprostřed mezi sebou. - Tady s Kristovým impulzem vstupuje duchovno. Tím se stal Jan Křtitel předchůdcem Kristova impulsu.

A teď se budeme zabývat jinou osobností, pozoruhodnou osobností malíře *Raffaela*. Tato pozoruhodná osobnost se člověku, když ji pozoruje, jeví zvláštně. Především je zapotřebí srovnat Raffaela jako malíře latinské rasy, s pozdějšími malíři, třeba s Tizianem. Kdo má smysl pro takové věci a podívá se i jen na reprodukce obrazů, najde rozdíl. Podívejte se na obrazy Raffaelovy i na obrazy *Tizianovy*. Raffael maloval tak, že do svých obrazů vkládal křesťanské ideje. Maloval pro evropské lidi - pro západní křesťany. Jeho obrazy jsou srozumitelné pro všechny západní křesťany, a budou srozumitelné stále více. Vezměte naproti tomu pozdější malíře. Ti malovali téměř výlučně pro latinskou rasu, takže se v jejich obrazech výrazně projevuje rozkol v církvi.

Které obrazy se však Raffaelovi povedly nejlépe? Ty, jimiž mohl zvěstovat, jaké impulzy jsou v křesťanství. Tam, kde může Ježíška uvést do nějakého vztahu k Madoně, tam, kde může postavit Kristův vztah k Madoně jako něco, co je impulzem citovým, tam se mu daří nejlépe. V podstatě vzato tyto věci namaloval nejlépe. Nemáme například od něho žádné Ukřižování, zato však máme Proměňování. Tam, kde může malovat rašení, pučení, růst, tam maluje s radostí a maluje své nejslavnější a největší obrazy.

V podstatě je tomu tak i s působením jeho obrazů. Přijdete -li někdy do Drážďan a prohlédnete si Sixtinskou madonu, tu uvidíte, že toto umělecké dílo - o němž se říká, že Němci mohou být rádi, že mohou mít ve svém středu tak významné dílo, že se mohou dokonce na tento obraz dívat jako na výkvět malířství - odhaluje tajemství bytí.

Když *Goethe* svého času jel z Lipska do Drážďan, slyšel o obrazu Madony něco jiného. Úředníci galerie v Drážďanech říkali přibližně toto: Máme tu také obraz od Raffaela. Není to však nic zvláštního. Je to špatně namalované. Pohled dítěte, celé dítě, vše, co je na dítěti namalováno, je sprosté. Stejně tak je to i s Madonou. Člověk by věřil, že to namaloval břídil. A pak dokonce ještě ty figury dole, o nichž je člověk na pochybách, zda to mají být hlavy dětí nebo andělů. - Takový hrubý posudek Goethe tenkrát slyšel! Proto si nejdříve obrazu ani nijak nevážil. Vše, co dnes o obraze slyšíme, to se vžilo teprve později a okolnost, že Raffaelovy obrazy v reprodukcích prošly vítězně světem, je následkem tohoto lepšího ocenění. Stačí si jen vzpomenout na to, co právě Anglie udělala pro reprodukci a rozšíření Raffaelových obrazů. Avšak důsledky toho, že se v Anglii tak postarali o reprodukci a rozšíření Raffaelových obrazů, se poznají teprve tehdy, až se lidé naučí na tu zaleží lo.st pohlížet více z duchovného stanoviska.

Tak je pro nás Raffael svými obrazy jakýmsi zvěstovatelem křesťanství, které se stane mezinárodním. Spekulativní protestantismus se díval na Madonu dlouho jako na specificky kato lickou. Dnes pronikla Madona všude i do evangelických zemí a lidé se pozvedávají více k okultnímu pojetí, k vyššímu interkonfesionálnímu křesťanství. Tak to půjde stále dál. Můžeme-li doufat v tyto účinky pro interkonfesionální křesťanství, pak nám to, co vytvořil Raffael, pomůže i v duchovědě.

Je to pozoruhodné - setkáváme se tu se třemi osobnostmi a všechny jsou předchůdci křesťanství. A teď na ně obraťme pohled. O čem nás to poučí? Okultní pohled nás učí, že tatáž individualita žila v Eliášovi, v Janu Křtitelovi, i v Raffaelovi. I když se to zdá nemožné, je to přece jen stále tatáž duše, která žila v Eliášovi, v Janu Křtitelovi a v Raffaelovi. Když takto okultní pohled, který zkoumá a ne snad vnějškově rozumově srovnává, vybádá, že je to tatáž duše, která existovala v Eliášovi, v Janu Křtitelovi a v Raffaelovi, můžeme se zeptat: Jak to přijde, že Raffael, malíř, se stává nositelem individuality, která žila v Janu Křtitelovi? Umíme si představit, že tato pozoruhodná duše Jana Křtitele žila v silách, které byly v Raffaelovi? Tu přichází na pomoc opět okultní bádání, avšak ne tak, že přináší do světa pouze teorie, ale že říká, jak se věci mají, jak jsou opravdu do života zasazeny! Jak se píše ještě dnes Raffaelovy biografie? Můžete to vidět všude - i ty nejlepší jsou napsány tak, že jednoduše udávají: Raffael se narodil na Velký pátek roku 1483. Raffael se nenarodil na Velký pátek jen tak pro nic za nic! Už tímto narozením, naznačujíc svoje zvláštní postavení v křesťanství, se u něho ukazuje, že má co dělat s křesťanskými tajemstvími nejhlubším a nejvýznamnějším způsobem. Raffael se tedy narodil na Velký pátek. Jeho otcem byl Giovanni Santi. Giovanni Santi zemřel, když Raffaelovi bylo jedenáct let. Když Raffaelovi bylo osm let, dal ho do učení k jednomu malíři, který však nebyl nijak vynikající. Když však uvážíme, co bylo v Giovanni Santim, otci Raffaelově, máme zvláštní dojem, který se ještě zvýší, když pozorujeme jeho duši v Ákášické kronice. Tu se ukazuje, že to, co žilo v duši Giovanni Santiho, je mnohem více, než vlastně z něho vyšlo, a musíme dát za pravdu vévodkyni, která při jeho smrti řekla: Zemřel člověk plný světla, práva a nejlepší víry. Okultista by mohl říci, že v něm žil mnohem větší malíř, než se navenek ukázalo. Avšak vnější schopnosti, které závisí na fyzických a éterických orgánech, nebyly u Giovanni Santiho vyvinuty. To byla příčina, proč schopnosti jeho duše nemohly proniknout. V jeho duši však žil opravdu velký malíř.

Zemřel, když Raffaelovi bylo jedenáct let. Když tak sledujeme, co se tu děje, je pravda, že člověk sice ztratí tělo, ale co bylo jeho touhou, o co se snažil, jaké byly podněty v jeho duši, to se vyžívá, působí v tom, s čím byl nejvíce ve spojení.

Nastanou doby, kdy se duchovní věda stane plodnou pro život, jak plodnou ji mohou udělat ti, kteří ji už teď spojují se životem a neovládají ji jen teoreticky. Než budu pokračovat o Raffaelovi, musím ještě něco připojit. Ve svých příkladech neuvádím žádné spekulace, jsou vždycky brány ze života. Předpokládejme, že bych měl vychovávat děti. Kdo dává pozor na schopnosti, ten vyzoruje u každého dítěte něco individuálního. Takové zkušenosti se ovšem mohou udělat, jen když vychováváme děti. Když nějakému dítěti matka nebo otec brzy zemře a žije už jen jeden rodič, tu můžeme zažít toto. U dítěte se ukáží určité sklony, které tu před tím nebyly, a které si proto nedokážeme vysvětlit. Jako vychovatelé se však s nimi musíme zabývat. Vychovatel by udělal dobře, kdyby si řekl: To, co je v duchovněných knihách, pokládají lidé sice za bláznovství, já to však předem za bláznovství pokládat nebudu. Ověřím si, zdali je to správné. Časem budu moci říci: Vidím, že tu jsou síly, které tu už byly dříve, a zase jiné, které do těch, které tu už byly dříve, působí. Dejme tomu, že otec prošel branou smrti a teď se objevují u jeho dítěte s určitou silou jeho vlastnosti, které v něm byly za života. Dospějeme-li k tomuto předpokladu a pozorujeme-li tuto věc takto, používáme poznatky, pronikající k nám skrze duchovní vědu, rozumně pro život, a pak dostaví, jak brzy zjistíme, správný poměr k životu, což dříve i icbylo. Člověk, který prošel branou smrti, zůstane tedy spojen svými silami s těmi, s nimiž byl ve spojení za svého života.

Avšak lidé pozorují dost nepřesně, jinak by si častěji všimli, že děti před smrtí svých rodičů

jsou úplně jiné než po ní. Jen se pohled na věci nesoustřeďuje dostatečně; ale doba, kdy se to bude dělat, ještě přijde.

Soustředíme-li se na Raffaela a řekneme-li si: Giovanni Šanti, otec, zemřel, když bylo Raffaelovi jedenáct let. Nemohl sice dosáhnout zvláštní dokonalosti jako malíř, ale jeho silná fantazie mu zůstala a ta se teď včlenila do duše Raffaelovy - pro Raffaela není nic ponižujícího ani zjednodušujícího, řekneme-li, když soustředíme svůj pohled na Raffaelovu duši: Giovanni Santi žil v Raffaelovi dále, a proto se nám tento jeví, jako by byl uzavřenou osobností, jeví se nám tak, jako kdyby nebyl schopen žádného stupňování, protože mrtvý dává jeho pracím život. Protože v člověku Raffaelovi, v jeho vlastní duši, znovu vyvstaly energické síly Jana Křtitele a kromě toho žijí v jeho duši i energické síly Giovanni Santiho, pochopíme, že tyto dvě věci dohromady mohly přivodit v duši Raffaelově výsledek toho, co se před námi projevuje jako Raffael.

Dnes se zajisté nedá o takových výjimečných věcech ještě mluvit veřejně. Za padesát let už to snad bude možné, protože vývoj kráčí rychle kupředu a dosavadní názory spějí ke svému úpadku. Ten, kdo tedy s takovými věcmi souhlasí, vidí, že v duchovní vědě máme úkol pozorovat život všude z nové strany. Jak se v budoucnosti bude léčit tou formou, kterou jsem naznačil, tak budeme moci pozorovat zvláštní zázraky života, vezmeme-li si ku pomoci činy, které přicházejí z duchového světa i od lidí, kteří prošli branou smrti.

Když mluvím o záhadách života, chtěl bych vám uvést dvě věci. Je to něco, v čem se nám může smysl života opravdu objevit. Když se podíváme na zjev Raffaelův, je to osud, jemuž jeho díla krácejí vstříc. Člověk, který se dnes dívá na obrazy v reprodukcích, nevidí to, co namaloval Raffael, nevidí to ani ten, kdo přijde do Drážďan nebo Říma, neboť tyto obrazy jsou už také tak poškozeny, že se nedá říci, že vidíme ještě obrazy Raffaelovy. Je snadno pochopitelné, co se s nimi stane, když pozorujeme osud malby Poslední večeře od *Leonarda da Vinciho*, která stále více jde vstříc zkáze. Kdo o tom uvažuje, ten dojde ke smutnému přesvědčení, že tyto obrazy časem zpráchnivějí, že zmizí všechno to, co slavní lidé kdysi vytvořili. Protože tedy tyto věci zmizí, mohli bychom se zeptat: Jaký smysl pak je v jejich vzniku a zániku? Uvidíme, že v podstatě vzato nezůstane nic z toho, co bylo vytvořeno jednotlivými osobnostmi.

A ještě druhou skutečnost bych vám chtěl připomenout, a ta je tato: Chceme-li dnes pochopit křesťanství duchovní vědou jako nástrojem a máme-li je pochopit - vyložil jsem už dříve, jak se máme zaměřit na křesťanství jako na impuls, který působí do budoucnosti - pak potřebujeme jisté základní pojmy, pomocí nichž zvíme, jak Kristův impuls bude působit dále. To potřebujeme. Tu je pozoruhodné, že stojíme před skutečností, kdy musíme poukázat na vznik a vývoj křesťanství; k tomu však potřebujeme duchovní vědu. Existuje pak také osobnost, u níž najdeme duchovědné pravdy v osobité formě, a sice vyjádřené krátkými větami. Když se k této osobnosti přiblížíme, vidíme, že u ní můžeme najít mnohé, co je pro duchovní vědu významné. Touto osobností je německý básník *Novalis*. Prohlížíme-li jeho spisy, zjistíme, že budoucnost křesťanství líčí z jeho okultních pravd. Duchovní věda nám sděluje, že u něho máme co dělat s toutéž individualitou jako u Raffaela, s toutéž individualitou jako u Jana Křtitele a Eliáše.

A máme tu opět přehled dalšího vývoje křesťanství. To je skutečnost okultního rázu, neboť nikdo se k tomuto výsledku nedostane úsudkem.

Sestavme ještě jednou tyto obrazy dohromady. Máme tu tragiku zániku ve tvorbě a dílech jednotlivých osob. Přichází Raffael a nechává vproudit své interkonfesionální křesťanství do lidských duší. Avšak my tušíme, že jeho tvorba zanikne, že jeho díla zpráchnivějí. A pak přichází

Novalis, aby se opět ujal tešení tohoto úkolu, aby pokračoval v tom, co kdysi začal, na čem pracoval.

Ted už nám ta myšlenka nepřipadá tak tragická, teď vidíme, že tak, jak se osobnost rozplývá ve svých schránkách, rozplývají se i díla, že však jádro podstaty žije dál a vede dál, co započalo. Jsme tedy opět odkázáni na individualitu. Ale protože jsme zaměřili energicky pozornost na západní světový názor a tím i na osobnost, význam individuality se nám teprve pak opravdu objasní. Vidíme tedy, jak je důležité, že Východ se zaměřil na individualitu, na bódhisattvy, kteří prošli mnoha inkarnacemi, a jak je důležité, že se Západ zaměřil především na pozorování jednotlivé osobnosti, aby teprve potom došel k tomu, aby zachytil, co je individualita.

Věřím, že je hodně teosofů, kteří říkají: No, musíme tomu věřit, když se tak mluví o Eliášovi, Janu Křtitelovi, Raffaelovi a Novalisovi. Pro mnoho lidí to tak v podstatě bude, že tomu musejí věřit, neboť je tomu stejně tak jako se skutečností, že mnozí musejí věřit, když se z vědecké strany tvrdí, že se ukazuje to nebo ono spektrum, když je zkoumán ten nebo onen kov, nebo například když se pomocí spektrální analýzy zkoumá mlhovina v Orionu. Někteří lidé to zajisté zkoumali, ale ti druzí, většina, tomu věří. Na tom však vlastně vůbec nezáleží. Záleží na tom, že duchovní věda je na počátku svého vývoje a stále více duší bude přivádět k tomu, aby ty věci, o nichž se dnes mluvilo, sami uznali. V tomto ohledu posune duchovní věda velmi rychle vývoj lidstva kupředu.

Z toho, co jsem zde uvedl, vyplývá něco jako okultní stanovisko k životu. Stačí vzít ta tři hlediska, kterými jsme se zabývali. Uvidíte, jak tím, že si uvědomíme, v jakém vztahu je život k duchu Země, může se dát léčitelství nový směr, nové impulzy; jak tím, že o Raffaelovi neuvažujeme tak, jakoby působila samotná Raffaelova osobnost, ale že sem zasahovaly i síly, které vycházely od jeho otce, můžeme teprve tuto osobnost správně chápat. A za třetí - děti můžeme vychovávat, až budeme vědět, jak se to má se silami, jež do nich proudí. Vnějšíkově lidé samozřejmě uznávají, že jsou obklopeni bezpočtem sil, jež na ně neustále působí, že je člověk neustále ovlivňován vzduchem, teplotou, okolím a ostatními poměry klimatu, v nichž žije. A že tím jeho svoboda není ovlivněna, to ví každý člověk. To jsou činitelé, s nimiž dnes už počítáme. Že však člověk je neustále obklopen duchovými silami, a že musíme tyto síly prozkoumat, to se lidstvo naučí až duchovní vědou. Naučí se počítat s těmito silami a bude s nimi muset počítat v důležitých případech zdraví a nemoci, výchovy a života. Bude muset mít na paměti takové vlivy, které přicházejí z okolního nadsmyslového světa. Například když člověku zemře přítel, a člověk se pak zabývá těmi nebo oněmi sympatiemi a idejemi, které zemřelému byly vlastní. To se nevztahuje pouze na děti, ale na každý věk. Lidé vůbec nemusejí svým vyšším vědomím vědět, jak síly nadsmyslového světa působí, ale může nám to ukázat jejich celkové rozpoložení, ba dokonce jejich zdravotní stav nebo nemoc.

Avšak ještě mnohem dále jdou věci, které znamenají souvislost člověka ve vztahu k životu na fyzické úrovni se skutečnostmi nadsmyslového světa. Chtěl bych vám pro vysvětlení uvést skutečnost, která není vůbec vymyšlená, ale byla zjištěna v mnoha případech: Člověk zpozoruje v určité době, že má pocity, které dříve neměl, že se u něho vyskytují sympatie a antipatie, které dříve neznal, že se mu to nebo ono lehce daří, co se mu dříve nedařilo. Nedovede si to vysvětlit ani on ani jeho okolí. Ani životní skutečnosti mu nedávají vysvětlení. U člověka, u něhož jsme pozorovali něco takového, se můžeme dovědět, když se do toho pustíme pozorně - je ovšem zapotřebí mít pro takové věci cit - že teď ví a dovede věci, o nichž dříve nic nevěděl a které dříve neznal. Můžeme od něho slyšet asi toto: Připadám si teď úplně podivuhodně. Zdá se mi teď o

osobnosti, kterou jsem v životě nikdy neviděl. Zasahuje do mých snů, ačkoliv jsem se jí nikdy nezabýval. - Sledujeme-li tu věc, když jsme prošli naukami okultismu a duchovní vědy, shledáme, že dosud neměl vůbec žádný důvod se jí zabývat. Teď však ta osoba zemřela a teprve teď k němu přistupuje v duchovém světě. Když se k němu dostala dostatečně blízko, ukázala se mu ještě jako postava ve snu, který byl však více než snem. Od této osoby, kterou před tím v životě neznal, která však, když zemřela, získala vliv na jeho život, přicházely impulzy, které před tím neměl.

Nedá se říci, že jde jen o sen. Záleží totiž na tom, co obsahuje. Může to být něco, co se sice objevuje ve formě snu, ale je skutečnosti mnohem blíže, než vnější vědomí. Záleží snad na tom, zdali Edison udělal objev při jasném denním vědomí nebo ve snu? Záleží na tom, zda vynález je skutečně použitelný. Tak také nezáleží na tom, zda dojde k zážitku ve snovém nebo ve vnějším fyzickém vědomí, ale na tom, zdali je zážitek pravdivý nebo nepravdivý.

Shrneme-li dohromady, o čem se teď mluvilo, můžeme říci: Vezmeme-li za základ okultní poznání, můžeme si ujasnit, že se nám ukáže život v úplně jiné souvislosti, než když toto okultní poznání nemáme. V tomto ohledu jsou lidé, chytří materialistickým způsobem myšlení, jako opravdu kuriózní děti. Můžeme se o tom přesvědčit každou chvíli. Když jsem dnes jel vlakem sem k vám, vzal jsem do ruky brožuru, kterou napsal německý fyziolog a která teď vyšla v druhém vydání. Říká v ní, že nelze mluvit o aktivní pozornosti duše, o nějaké náklonnosti duše k něčemu, ale že všechno závisí na funkci jednotlivých mozkových uzlin, a protože se tu musejí myšlením vytvořit jakési dráhy, závisí všechno na tom, jak fungují jednotlivé mozkové buňky. Nemůže zde zasáhnout žádná duševní síla, závisí to pouze na tom, zda v našem mozku jsou nebo nejsou natažena ta nebo ona spojovací vlákna. Jsou to opravdové děti, tito materialističtí učenci. Dostaneme-li něco takového do ruky, musíme si pomyslet toto: Bezelstní jsou tito pánové, neboť v téže brožuře je věta, že v poslední době se slavily sté narozeniny Darwinovy a že při tom mluvili povolání i nepovolání. Přirozeně se autor brožury pokládá za obzvláště povolání. A pak přijde celá teorie mozkových buněk a její použití. Jak je to ale s logikou celé věci? Jsme-li zvyklí o věcech uvažovat pravdivě a vezmeme-li v úvahu, co tyto velké děti nabízejí lidem jako smysl života, tu přijdeme na myšlenku, že je to vlastně totéž, jako kdyby někdo řekl, že je nesmysl, že to, jak vedou železnice po povrchu Evropy, způsobila kdysi lidská vůle. Je totiž přece úplně jedno, vezmeme-li v určitou dobu v úvahu všechny lokomotivy s jejich částmi a funkcemi a řekneme: Lokomotivy jsou tak a tak zařízeny a jezdí v tolika a tolika směrech, avšak ty různé směry se setkávají v určitých uzlech a tím se dají všechny lokomotivy ve všech směrech odvodit. - To by vedlo k ohromnému zmatku, změti lokomotiv a vlaků na evropských železnicích. Stejně tak se nedá vysvětlit, že to, co se odehrává v mozkových buňkách jako lidský myšlenkový život, závisí pouze na povaze buněk. Když takoví učenci pak jednou zaslechnou nepřipraveni přednášku o okultismu nebo duchovní vědě, vidí to, co je tu řečeno, jako naprostý nesmysl. Jsou pevně přesvědčeni, že lidská vůle nemůže vůbec ovlivnit, jak jezdí evropské lokomotivy, ale že to závisí na tom, jak jsou vytápěny a řízeny.

Vidíme tedy, že v současnosti stojíme před otázkou po smyslu života. Na jedné straně je v nás silně zatemňována, na druhé straně se nám však vnucují okultní skutečnosti. Shrňme-li, co bylo dnes sděleno, pak s tímto základem postavíme otázku před svou duší tak, jak si ji můžeme v okultismu položit, totiž: Jaký je smysl života a bytí, obzvláště lidského života a lidského bytí?